

Май - Юли 2017

Идеята накратко беше следната - да походим из индийските Хималаи, да се придвижим от югоизток на северозапад с оскъдна преднина спрямо мусона, да тръгнем от непалската граница и да стигнем до Спити и Лахул – райони, забити най-недостъпно из ледниците на индийската бюрокрация в последното ми посещение през 2005 г. След няколко месеца тогава разбрах, че в ниското с всичките му гхатове, храмове, тризъбци и маймуни ми писва и ако се върна – ще бъде само за планините. Вече може да се каже, че се справихме с набелязаната програма. Почти не ни валя и главите ни са пълни със звезди, върхове и гледки. За 2 месеца палаткувахме 3 седмици из високото. Наистина - направихме само 3 вместо 5 прехода, сега съм минус 10 кг, а и диарията ни (с многократните си превъплъщения) бе с общо времетраене над 3 седмици. Изкарах също и 5 дневен запек - факт достоен за индийските рекорди на Гинес, но все пак - ако реалността се материализира и от двете страни на очакванията ти - значи се целиш не чак така зле. Трябва да спомена, че в процеса на подготовка постоянно се прокрадваше и един ехиден елемент - тайно потривайки ръце си представях, как ще наблюдавам колосалния сблъсък между тези два полюса на хигиената – Теди и Индия – от първи ред.

Белият човек (имайки предвид липсата на индийски загар) задължително трябва да се разходи още първия ден из Конот плейс. По пътя до там ще го спрат множество навлеци от гарата, просячета ще пълпят по петите му, рикшаджии ще го задяват приятелски, ваксаджии ще се умилкват като котки около обувките му и доброжелатели ще му препоръчват „държавни“ туристически бюра, които както всичките милион други ще се опитат да му организират хотел, такси, гид и шофьор - ако може - за идните няколко години. На по-свенливите индийци е достатъчно да дадат непоискан съвет – „Защо не отидеш в Кашмир/Агра/Канякумари?“ – сякаш само си чакал да стигнеш до Делхи и да се разходиш из центъра, за да скалъпиш програмата си. Ние търсихме газ, но магазинът вече се бил преместил от тази престижна локация - може би малко след смъртта на Раджив Ганди. Опитавме да изкопчим по-целенасочена информация, но това бе невъзможно и за 2-3 часа се оказахме в кв. Ладжпат Нагар - без особени изгледи за успех. Накрая намерихме интернет и за 5 минути изясних нещата по телефона с шефа на друг магазин на другия край на града. Така целият ни първи ден отиде в търсене на газ (заветните 2 бутилки по 450 г. престижно кръстени по арийски - Ханс), а вторият – в купуване на автобусни билети. На втората вечер предоволни цъфнахме на Ананд Вихар и потеглихме към Алмора – с автобус „класа ординарна“.

Планинският релеф на щатите Утараканд и Химачал Прадеш налагаше през тези 2 месеца да се пътува с автобус. Е – позволявахме си и волности от сорта на камиони, стоп и споделени таксита, но основно се придвижвахме с автобус. Не знам колко километра минахме, но часовете със сигурност са над 150. Наличието на кандила, талисмани, декорирани слонски глави, тлеещи въглени, осморъки статуи и димящи билки на предното стъкло не е случайност – 2 пъти чупихме кардан, на няколко пъти изживяхме ритуалното „многочасово разминаване с возило в насрещното“, а колко гуми сме пукали – няма начин да помня. Когато средната скорост бе над 25 км/ч – щастието преливаше от погледите ни. Пътища из планините има хиляди и тези пътища се строят с размах. Около Рилкот даже бяха докарали и техниката и всичките му там багери и валяци с хеликоптер и след като си пълзял няколко дни из шубраците покрай мулета, селяни, кози и овце, закрачваш гордо десетина километра по прашлясал път, свършваш в нищото също така ненадейно. Но не наличието на пътища е изворчето на мъката. Плачевното състояние на автобусния парк също не е. Според индийския държавен стандарт широчината на планинският път трябва да бъде около метър и петдесет и два – или точно колкото да се разминат 2 камиона. През 200 метра и задължително на завой понякога широчината е с две допълнителни педи. Най-важният урок, които съм научил през годините (естествено извън учебните институции) е да свършиш работата си максимално добре и максимално до край - спрямо

възможностите и опита си. Всяка несвършена работа се завръща отново и отново към теб, особено ако няма към кой друг. А в Индия дори мащабни проекти като пътища, язовирни стени или линии на метрото се предават готови на примерно 60%. Цели генерации са обречени да затрият времето и нервите си дали като шофьори, пътници или строители, защото по-бавен от лошия път е само пътят в ремонт. Някой индийски стратег ще отговори, че при милиард население, аршинът за успех не е свършената работа, а заетостта на хората. И наистина – ако за 10 км път са нужни да речем 15 квалифицирани работника, около тях ще се мотаят и стотина местни селянки (наречени „лейбърърс“), клечащи около трасето и чукащи камъни по методи от зората на бронзовата ера. Но тогава защо изобщо са нужни пътища? Нима един шофьор и един камион не отнемат залъка на стотина мулетари? Както и да е – след месец предпочетохме 5 дневния преход през превала Рупин вместо двудневния вариант с автобус, а по същата причина малко по-късно напъплихме на собствена тяга и в индийски Тибет.

Още в началото на Май стигнахме до Мунсияри. Това малко градче на 450 км от Делхи (24 часа с автобус) е отправната точка за планински символи като Нанда Деви или глетчера Милам, а през няколкодневния си престой успяхме да хвърлим по едно око на петовърхия хребет на Панчачули, обикновено покрит с облаци в предмусонния сезон. Времето през май/юни е доста по-нестабилно спрямо алтернативните септември/октомври. Гледките са рядкост, дори и за ранобудниците, а снегът понякога все още прави проблеми. Единственото предимство на май/юни са малко по-високите температури, но ако можех да избирам винаги бих предпочел следмусонния сезон. Оказа се, че пътеката към Нанда Деви била „отворила“ преди няколко дни, а господарите ѝ всъщност са местната управа (накратко ДМ - дистрикт магистратурата) и също ИТБП или индо-тибетската гранична полиция (която е парамилитаристична организация). Въпреки, че за околностите не е нужен пограничен лист (ИЛП - инър лайн пърмит), ИТБП проверява дали разрешителните (изписани на хинди – съдържанието им не ми е известно) са подписани и подпечатани предварително. След което записва данните от паспортите в едни прословути индийски тейфтери, каквито се срещат по всички постове и които изгниват там неотворени повече. Трябва да спомена с няколко думи и храната, която понесохме. Идеята бе да изкараме по месец с всяка голяма бутилка газ, така че вземахме само неща, приготвяни по-честеро от агне по хайдушки. Имахме късмет с добре зареден магазин в Алмора, където ни изненадаха с консерви (кашкавал и туна), някакви енергийни барове, а също и фурми и мед на килограм. Даже лукс стоката – тоалетна хартия. Но по-принцип, нещата намиращи се навсякъде са двеминутните нудъли или поха-та (индийски уникат от предварени люспи ориз – също двеминутни). За овкусяване и на най-малката сергия се среща масала (ще я ненавиждам до края на дните си), люто-пресолената-туршия-концентрат (мисля да пропусна изобщо туршията поне тази зима) и едни зелени треволяци, които богатата фантазия би оприличила на спанак. Нескафето се намира под въпрос, също и сушените плодове (на хинду-английски това понятие се отнася и за ядките), но фъстъци има навсякъде (поне в опаковките от 30 грама), кашу, орехи или шамфъстък също, с цена на килограм надвишаваща тази на скромните ни хотелски стаи. Шоколадите са скъпи, но често намирахме превъзходни и евтини стафиди и общо-взето не сме закъсвали за храна дори на дългия десетдневен преход. В края обикновено се спускахме към ниското с остатъци от само 50 гр. фъстъци/стафиди, така че или сме били предвидливи или сме напасвали трапезата и дажбите според остатъците си. Сега като гледам кантара и липсващите 10 кила, сигурно е било второто. Но газта ни стигна почти до края на юни, а след това намерихме нова в Каза и окрилени от попълнението варихме нагло и ориз и картофи. Най-вкусната ни вечеря беше варени картофи с лук, лимон и ЦЯЛА консерва туна за двамата – вече изглежда смешно, но същата вечер мучахме от удоволствие с часове, полегнали, блажени и неподвижни като анаконди.

Ждрелото на Гориганга е нишката, свързваща Мунсияри и граничния пост в Милам. Още с навлизането в него стана ясно, че там някъде, след дни ходене се издигат грамадите от снежни седемхилядници, към които бяхме тръгнали. Подобен пресечен терен и подобно дълбоки ждрела бях виждал единствено около Чачапояс в Перу, а Гориганга не е по-пълноводна от Уткубамба и джудже в сравнение с рио Мараньон. Пътят след село Лилам зачезна, към края му бяха нахвърляни огромни бели пластмасови конструкции и разглобени метални пейки и парапети, а сглобените пейки и парапети по пътеката над реката ни подмавиха да продължим по нея. Подминахме водопад и каменна къщурка, движехме се на 10 метра встрани от реката и 100 метра над нея, но нямаше ни хора, ни животни. Цареше мистично спокойствие. През месец май селяните се завръщат с добитъка до най-далечните махали на долината, оправят мостовете, каналите и къщите си и сеят примерно картофи по оскъдните терасирани площи. Дъждовният сезон е дошъл най-късно в края на юни, извалял се е обилно след още 2 месеца и чак някъде октомври преди снеговете селяните обратно зазимават всичко и потеглят с животинския инвентар надолу. ИТБП също напуска позициите си – през зимата ги заменят военните. Походихме повече от час, но едва след като седнахме да хапнем се появи първият кумаонец – метър и петдесет и черен като тамил. Живее до реката, видял ни как минаваме над къщата си и дошъл да ни каже, че пред нас има свлачище и ще ни бъде трудно... много трудно. Наводненията от 2013 си били казали думата и тук, но имало друга пътека, през билото, някъде горе - там бил маршрутът за хора и катъри. Благодарихме и отново се добрахме до Лилам - след общо 3 часа живописно, но никому ненужно мОтане. Слънцето вече прежуряше ужасно и точно някъде по обяд подминахме първата дхаба (място с възможност за храна и преспиване; казвам място, тъй като понякога няма постройка) над селото. Ако знаехме, че ни чакат още 800 вертикални метра, щяхме да продължим по-прохладно на другата сутрин. А и раниците бяха от тежките – мамка им. Към три се показва последната порта. Още не свикнал на хималайски мащаби и на прима виста предположих, че за 20 минути сме горе... но с храната и почивките минаха други 2 часа. Общо-взето разказахме й играта на предполагаемата пътека до Богдияр за има-няма 12 часа и много преди да наближим Богдияр. Проблем донякъде бе и че нито съм виждал сваятна карта на планински дял в Индия, нито съм чувал някой да е виждал.

Нататък преходът продължи по-спокойно и ритмично и въпреки, че винаги гледам на първия преход само като на аклиматизационен, сравнително бързо изнесохме дисагите до Мартоли. Снежец вече се показва по върхове и улеи, долината съвсем се отвори и гледките изплуваха още преди края на растителния пояс. Село Мартоли все още бе пусто – явно изпреварили селяните, намерихме всичките двама от тях по пушека над каменните им колиби. Единият бе жилав, местен и дребен старец-добряк, а другият пътувал към село Лаван и само щял да спи тук. Опънахме палатката на необичайно равно място на завет (вятърът по часовник излизаше всеки ден по обяд) върху все още безводна чешмяна площадка – каналът към нея не бе чистен след зимата. На другия ден се пробвахме по пътеката по река Лаван към класическия базов лагер на Нанда Деви Изток (наречен от местните Сунандадеви). Реките са сериозни препятствия и хич не е странно да спуснеш 200 метра към някоя вада, а след това да ги качиш обратно. Но първата странична река, идваща от ледниците на Нанда Кот бе изненадващо пълноводна, а каменопади бяха изяли краищата на пътеките и от двете страни на въображаемия мост над нея. Борихме се като прасета 3 часа с терена, само по усет през нестабилни камъни и ниски клекове. Което ни деморализира, така че се върнахме в селото – поне вече знаехме мястото за лагер. После поехме към следващата долина – Пачу – водеща до друг базов лагер за друг маршрут към върха. Глутница кучета нападнала някакъв местен и той набързо ни застигна и се залепи за нас. След село Грангар продължихме изкачването заедно, а той спомена, че под Нанда Деви имало дхаба и той се бил запътил към нея. Помогнах му с част от багажа – все пак неговата раница тежеше доста над 20 кг, а моята вече бе залиняла. Най-сетне стигнахме огромна долина с множество ручей. Дхабата му всъщност бе платнище над цепка в скалата, а по-късно се появили и братята му и други хора, дошли тук да

събират билки. Показаха ни нещо, приличащо на корен от златовръх – цената за корен била 7 евро, а килограмът продавали за 1500. Растяло нагоре в скалите, по моя преценка на около 4500 м.н.в. и те щели да стоят там до началото на мусона. Намерихме чудно място за палатката, водата от един определен ручей бе студена, бистра и идваща подземно от близката, виснала стена, а освен новите ни приятели в цялата долина нямаше жив човек. Температурите нощем едва ли са падали под нулата - на почти 4000 м.н.в. Ставахме преди 5 - и двата Нанда Деви с характерния хребет помежду им, светещи и златисти се откриваха максимум до 8 сутрин, но това напълно ни стигаше. Най-чудният спектакъл обаче се разиграваше нощем – небето е на 90% със звезди. Но в другите 10%, там над нещото, издигащо се на още 4000 метра над нас, небето е черно и светкавиците трещят със сила, каквато може само да се предположи. Премествах поглед надясно и наляво - луната грее приятелски и звездите ярко искрят, а небето е бистро и почти синкаво, но после поглеждаш обратно към богинята... а тя беснее, троши и проклина.

Който иска да ходи натам - ще трябва да побърза. Споменах, че между Рилкот и Милам има ново шосе. Все още неасфалтирано и вдигащо прахоляк, но по което вече пъплят камиони и техника. Не знам какви са плановете, пусковите срокове и как то ще се провере по склоновете (сипеци камъни лятото, сковани от лед зимата и обилно напоени между тези два сезона), но перспективата е след най-късно 5 години до село Грангар да стига автобус. А после за някакви си 3-4 часа да се качиш с малка раничка и телефон, фосфоресциращи цвички и селфи стик на базов лагер. Индия е пренаселена и това се забелязва дори в отдалечените долини. Наличието на път до Милам има по-скоро военнoстратегическо значение и не е чак така насъщна потребност... но за допълнителна информация - индийците от 2-3 години откриват планините си като място за отдих. Процесите, характерни за алпийските страни от началото на 20-ти век или алековите инициативи едва сега стигат до субконтинента. Планинарски туристически агенции никнат масово, а един 7 дневен преход с агенция е от порядъка на 200 евро – така че и държавата, и частниците проявяват жив интерес. Където могат горските събират по 400 рупии на ден, някои погранични листове (по принцип безплатни) вече също си имат цена. Привидна инфраструктура се гради към модерните дестинации, набързо и с якостта на картонена кула. Курортът Манали може и да побере 1 лакх индийци, но задръстванията към него (с епицентър централният му мост) вече са с часове във всички посоки. Ще са нужни десетилетия, ако изобщо някога цялата конструкция бъде балансирана спрямо темпа на развитие. Преди да достигнем тези краища и може би от прочетените пътеписи, имах съвсем различна и много по-възвишена нагласа за места като изворите на Ганг и Ямуна или Ришикеш, Кедарнат и т.н. Свети води, възделения на митологията, садута обитаващи пещери – романтиката е мъртва или поне - с входен билет. Или просто... вече някъде другаде.

По обед на ден девети бяхме обратно в Мунсияри. Починахме още ден, хапнахме, изпрахме, изкъпахме се и свежи-свежи продължихме към Багешвар. По права линия разстоянието до Тхал е сигурно 10-15 км, но пътят до там е точно 72. Взехме го за 3 часа по несвършващи серпентини. По улицата (наистина единствената) на Тхал мина погребална процесия. Тръгнал да търся банкомат и да видя кладата, към която се бе запътила процесията, минах по тесен мост. В средата му имаше бик и разминавайки се с него и някакъв джип, бикът ядосано вкара рог между ребрата ми. Аз пък му вкарах долен ляв в главата - за щастие без да бъда линчуван. Малко след моста наистина се видя разгарящата се около тленните останки на починалата влада (ако трупът е увит в бяло - това е мъж или вдовица, но червеният цвят значи жена, умряла преди съпруга си; подобни условности помагат също, ако силно желаеш по халката в носа да разбереш от кой край на Индия идва жената, която си решил да заговориш). След няколко часа пристигна и автобусът от Питорагарх, даже имаше празни седалки, но щастиято ни продължи само до придруженото с характерен звук счупване на кардан. По шосето почти не минаваха коли и може би 2 часа с интерес наблюдавах как шофьорът и кондукторът, сумтящи около многобройните, изпадали и събрани от

асфалта чаркове се мъчеха да оправят повредата. Едва когато с чук пробвах да получа ключ №20 от ключ №21, окончателно ми светна да сменя превозното средство. Но човек се учи от опита си и на второто счупване на кардан (след около месец) за точно пет минути бяхме хванали стопа. Целта на спирката ни в Багешвар явно е била само още по-жестоко да се подрискаме, а по нататък с доста перипетии се оказахме на изходната точка за езерото Рупкунд. Примирих се с тълпите от бенгалски туристи в джипове под наем, все пак из планината такива неща не бият на очи, а и обикновено сме събрали палатката и тръгнали още преди другите да се събудят. Но капката преля, когато човек в униформа ме привика в канцеларията си. Каза, че ни трябвало разрешително от горската управа, чийто представител бил самият той – о чудо на чудесата! Контрирах, че езерото е на 4700 м.н.в. в казан с вечен сняг и доста над горския пояс, но той смело се хвърли в атака - искайки сумата от 400 рупии... на ден. Промълвих смирено, че няма как предварително да знам колко дни ще останем и не съм склонен да платя, но без хич да се трогне, горският поднесе формуляр, а аз поставих капака на кратката ни беседа с думите – „Е тогава... довиждане“. После говорих с местен гид (с него даже се сприятелихме), от когото разбрах, че и той си кихал по 1000 рупии на клиент, но решението вече бе взето. Самият факт, че някъде в планината се плаща за определена отсечка ми е достатъчен да заобиколя всичко в радиус от 10 км. Съветът на гида бе – Утаракханд е по-комерсиален, но в Химачал Прадеш няма да имате подобни мъки. И следващият ни преход наистина бе между тези 2 щата.

Няма да пиша и дума за Ришикеш, но доста преди да стигнем ниското, градчето Карнапраяг определено ни хареса. Живописно разположено на сливането на разноцветните Пиндари и Алакнанда – две реки, които след стотина километра се събират с третия гигант Бхагирати, образувайки още по-знаменитата Ганга. Май и юни освен месеци за сватбени церемонии са и индийските месеци за почивка, така че почти навсякъде с трудности и само след много – фул, фул, мистър – намирах хотелски стаи. Да не помислите, че съм пропуснал и сватба – бях поне на танците, предхождащи церемониалното запътване на младоженеца към къщата на булката – озвучени от петчленен оркестър с местния аналог на гайда (в Кумаон) и подвикванията на вихреци се предимно дебеланки в сарита. Бащите на бъдещата двойка ми наляха традиционните за такива поводи сутрешни 200 грама ром, малко преди с бяла сватбарска шапка и засмян до уши да подам апликация за разрешителното за Нанда Деви. Ако някъде чуete музика и тъпани през тези два месеца (а то е неминуемо), просто тръгнете натам - ще ви посрещнат като най-знатни гости. Следващата значима спирка по пътя ни бе Утаркаши. Нищо не би ни накарало да спрем точно там, ако не бе поредното разрешително. Тръгнах към Индия с планове за преваля Ламкхага – рядко минаван, дори от индийски планинари. И началната, и крайната му точка са военни гарнизони, така че нямахме шанс да се промъкнем незабелязани. Дори само за да спрем и ношуваме в Харсил ни трябваше пограничен лист. В офиса на ДМ Утаркаши издаваха най-различни разрешителни, но най-вече за масовите преходи около Ганготри. А преваля Ламкхага липсваше в онлайн-списъка, така че просто цъфнахме на място. Питаха как ни е хрумнала точно тази идея и явно не знаеха какво да ни правят, така че за старт ни пратиха към горските – нашите стари познайници от фронта. Ходихме 3 километра до горските и съвсем изненадващо и без усложнения или пари, те дадоха зелена светлина – официално подписана, подпечатана и с входящ номер. После ходихме при нотариус и подписахме „дас рупи пейпър“ (заверка за десет рупии), документ чието предназначение вече ми убягва. Нотариус всъщност липсваше по време на процедурата (не ни поискаха и паспорт), но щял да дойде след час, така че засега не платихме нищо. Върнахме се в магистратурата и там почнаха едни забегки от канцелария в канцелария и от плъх на плъх до момента, в който се появи повелителят на печатите и от една масивна папка на бюрото му се появи документ. Според този документ групи от чужденци се допусkali в района, само ако са поне 4-членни. За преводач от някъде изникна местен гид, борец се от години да премахне пърмитите за чужденци точно там, но това допълнително усложни ситуацията и в

крайна сметка индийският наместник на Шива и гръмовержец на Утаркаши отсече, че изобщо няма да допусне чужденци в своите светилища – може би според друга от многото папки. Теглихме по една майна, и на магистратурата, и на горските, които ни помогнаха и на нотариуса, комуто не платихме пък даже и на преводача, въпреки искрената му съпричастност и като резултат от тези 2 дни отворих схеми на алтернативните превали. Предвидливо, незнайно как или защо - също носех няколко от тях с нас. Ставаше дума за прехвърляне на билото, разделящо водосборните басейни на Ганг и Инд.

И поглеждайки назад - може би така стана по-добре. Сега оценявам шансовете ни за успех през Ламкхага на не повече от 10%. За най-читав алтернативен превал обях Рупин. Ето как би изглеждал въображаемият ми дневник от него.

Ден минус първи, Нетвар - изненадващо е, че изобщо сме тук. Клатихме се 8 часа на автобус и после още час – прави в друг автобус, пълен с трекари. За щастие слязохме много преди крайната им дестинация. А като награда за мъченията ни, се оказахме в село, на километър преди поста на горските. Финтирахме ги умело и по стълби се спуснахме в долината. Капнали сме и не можахме да напазуваме, но поне опънахме палатката. Вярно – около нас бушуват орди палави деца, даже местна баба се провря под платнището за да хвърли едно око вътре, но сме на равно, а до нас има чешма. Запознахме се с гид от „Индия хайкс“. Качвали през превала по 20 човека дневно.

Ден нулев, Дхаула - станах рано, върнах се до пътя и напазувах за прехода. Изборът бе трагичен, но поне намерих ориз, туршия и зелени билки. После препакетирах фъстъците и стафидите от многобройните им 30 грамови пакетчета в човешки порции по килограм. Беше ужасна жегата и децата полудяха от любопитство. Стомасите и червата ни са все така окаяни и точно по тази причина решихме да тръгнем към по-ненаселени региони. Мина обяд и след 3 километра спря джип. Хвърли ни на края на пътя. След моста над Рупин открихме дхаба и неочаквано добре зареден магазин. Допълнихме и разнообразихме дажбите, намерихме даже нескафе. Трекерите са доста, наистина... и все индийци.

Ден първи, край реката – теренът е песен, но стените от другата страна на Рупин подсказват какво ни чака. В Сева минахме лагерите на трекерите, а скучаещите им готвачи ни черпиха чай. Усещаме респект към себе си, вероятно защото не разчитаме на готвачи, гидове и носачи. Подминахме красив дървен храм. Малко след селото, дървено мостче на приток на Рупин разделя Утаракханд от Химачал Прадеш – щат, който веднага прекръстихме на Химачал Пърдеш. След 15 минути опънахме палатка.

Ден втори, Джака – странно е, но след първото ни изкачване се показва път. Нямахме го на картата. Идвал до тук чак от Рору и продължавал още малко на север. Подминавайки Джискун спряхме за чаша чай при приятел, с когото сякаш се бяхме запознали много по-отдавна от вчера. Съпругата му е изключително красива. Със сходни черти, почти като сестри са и повечето други жени наоколо. Вече сме доста високо и пътеката на места е изсечена в скалата. В село Джака намерихме стая за 300 рупии. Вярно, вода няма никъде и трябва да си я поискаме от стопаните, но пък има тоалетна. По дърветата висят медни пити, дивите пчели жужат.

Ден трети, поляната Сарувас – първи дъждовен ден. Добре че се намират надвеси, където да починем и да хапнем. Прехвърлихме се по дървен мост над Рупин, но реката вече е кротка и послушна. Малко се озадачих при вида на първия постоянен лагер на агенциите след последното село. Нямахме място за нито една допълнителна палатка - дали и нагоре ще е така? След гората гледките станаха безумни, навлязохме в стройна долина с отвесни стени. Водопади плющяха и от двете й страни. Площта на Сарувас се оказа поне квадратен километър. Даже групите ни подминаваха, защото избързали с ден и половина напред се оказахме на поредния междинен лагер.

Ден четвърти, лагерът над водопада – Всичко беше по ноти до близкия лагер под водопада. Но представите ми, от къде се минава за горния му край, славно бяха разбити. Добре че, подранили групи ни подсказаха посоката, иначе щяхме да забием из скалните нирвани. Първо минахме реката, но не точно където трябва, а по снежен мост малко преди първите прагове. След това траверсирахме странично един дълъг и не доста приятен снежен склон, по който минаваха само носачи. За туристите имаше съвсем друг още по-дълъг, но по-утъпкан и безопасен маршрут. Отнесох си сутрешната порция конско от Теди, но поне стигнахме до по-равна територия. От там тръгнахме по сняг, вече достатъчно размекнат, за да не прави впечатление. И бяхме над водопада. Ядохме обилно, което хич не сложи край на диарията ми. Напротив – дрисках точно 6 пъти в палатката на близката агенция. По земята ѝ се търкаляха пикел и лопата – две незаменими сечива за естетическото оформяне на лайнени дупки.

Ден пети, Сангла – първата група трябваше да тръгне в 5. Разпитах ги предния ден и решихме да тръгнем след тях, но преди вторите. Хем някой да утъпка пред нас, хем при нормално темпо да изпреварим неминуемите задръствания. На последния лагер бяхме около 60 души. За да не спирам и то точно когато няма как, глътнах два имодиума. Повървахме нагоре с носачите, а те почиват често, но също и кратко и след 3 часа бяхме под превала. Последните 100 вертикални метра са с наклон около 40 градуса. Нямахме да има зор, ако имахме котки, но как да носиш котки, които от 2 месеца ще ползваш само 2-3 дни? Все пак тълпите си казаха тежката дума. Първата група вече бе минала, а гидовете на втората, въоръжени с пикелите от кенефите изсякоха допълнителни стъпала. Не бе лесно, но постепенно се справихме и когато поредният гид провеси въже в най-стръмния последен участък, аз се изнесох на ляво с тежката раница и под аплодисментите на сеирджиите се набрах по скалата до горе. Викнах на Теди, а тя инстинктивно знае кога да ме следва (и кога не) и после се прегърнахме на превала. Напускахме Гархвал, а от северната страна се показа Кинур с емблематичната си двойка – върховете Кинур Кайлаш и Джорканден. Северните склонове бяха много по-полегати, повечето от тях спуснахме по гъз, а на поредната дхаба взех още 1 имодиум и продължихме. Едва когато в първото село намерихме и туристи от Делхи, готови да ни спуснат с джипа си към Сангла се изтегнахме на една поляна. Теди хапна, аз само пих чай. Стомахът ми не позволяваше повече.

Оказах се извън строя с най-ужасен запек за 5 дни в Сангла. Нощем се въргнах и виех от болка малко над апандисита. Първите два дни не бях в състояние да хапна нещо, но поне пиех вода. После се тъпчех на сила. Ходих на селски доктор, а той предписа пантопризол и дицикломин и постави диагнозата диспепсия, която според мен всъщност само описва симптомите. Ако не съм се бил оправил – да съм се бил запътил към рампурската болница (да бе, да – на 80 км и 6 часа с автобус), където имали ултразвук... и операция. Викнах неволята и ми помина, а разковничето, мисля си, бе в имодиумите по време на дългия последен 12 часов преход. Долният ремък на раницата натискаше точно, където в следствие се появи болката. Нататък имаше някакъв вариант да прехвърлим Кинур Кайлаш и пеш да стигнем Реконг Пео, но силите ми бяха точно колкото да вдигна раницата си и да я занеса до автогарата. В Реконг Пео ни поднесоха нова изненада – за автобусът към Каза бил нужен пограничен лист, дори без да спиращ по пътно. А пограничният лист се издавал чрез агенция. Струвал 400 рупии на калпак. Не става дума за парите, но такива неща дразнят. Хората са на почивка тук, за да забравят точно подобните глупости от ежедневието си. И няма страна, развила туризма си със забрани и ограничения. Много по-разумна ми се стори примерно глобата от 200 рупии – ако пушиш из центъра. Реконг Пео е леко гнусно градче, но поради наличието на банкомат и магазини няма как да бъде избегнато. Така че с перспективата тотално да си спестим и автобусите и агенциите и забраните, решихме да отидем в Калпа - селце по зелените склонове нагоре – и да помислим, докато позакрепна. Отворих листата с алтернативни маршрути и се спрях на един, стигащ само за 5 дни до Мудх - селце на 50 км от Каза.

За тези 50 км най-вече не трябваша разрешителни. Имал съм десетки случаи, в които за да оздравея е било достатъчно само да отида на чист въздух или да се изкача на по-високо. Така че бях оптимистичен. Терапирах и с постоянни гледки към масивните северни стени от другата страна на река Сутледж. Блянът към непознатото се подсилва с доближаването му.

Напазарувахме в Реконг и стигнахме до Кафну по единствения възможен, но малко сложен и главозамайващ начин. След серпентините Теди обяви, че нямало начин И да се спусне надолу в последната отсечка с автобуса. Припомних й този допълнителен стимул за мотивация малко преди превала Пин Баба. Оказа се, че изобщо не бяхме сами. Малко след нас се движеше бенгалска тройка с гид, готвач, мулетари и добичета, огромна холандска група с още по-сложна логистика и единствените двама индийци, които видяхме сами да носят раниците си. Бяха студенти с нахално тежък инвентар, но липсата на финанси се компенсираше от безкрайният им ентузиазъм. Дошли с моторчетата си до Кафну и след прехода щели да се върнат обратно на стоп. Респект! Наличието на толкова хора обаче някак си не помагаше в навигацията - винаги тръгнахме първи. След Кафну нямаше и повече села без да се броят колибите на овчарите. Разчитах само условно на техните напътствия, тъй като познавайки добре баирите и пътеките си, те смятаха, че и за нас е все едно дали от точка А до точка Б ще минем през две дерета, през две била или плавно по реката... или по склоновете с най-много трева? Първи и втори лагер бяха видими и логични, но на трети палатката ни цъфна наклонена и то доста над полагаемото й се място. Дали изобщо сме в четвърти лагер, бе въпрос, чийто отговор намерих чак след двучасово лутане из огромна долина. Бях оставил раницата при Теди и имах силите да изследвам на километри напред всичко, наподобяващо пътеката от следващия ден. Безуспешно се върнах и почти стигнал до отправната тераса, я намерих на 200 метра над себе си. Бяхме на правилното място, но междувременно Теди се бе притеснила защо ли ме нямало. Едва когато опънахме палатката пристигна авангардът на бенгалците и се паркира точно до нас. Надойдоха и мулетата и готвачите, изникнаха столови и тоалетни – само холандците окъсняха, не намериха повече равни места и спаха през едно дърво. В деня на превала всички вече бяха будни, когато потегляхме, но пак тръгнахме с час преднина. Пътечката се следваше лесно до снега, а там започнаха чуденките. От трите варианта напред веднага отписах левия. Изглеждаше директен, но стръмен, с много сняг и под отвесна каменна стена. Много по-сигурен ми се стори заобленият ръб в дясно, след който набелязах черни скали като ориентир. Мъглата съвсем не ни помагаше в начинанието, но скоро доближихме черните скали. И напред се откриха два кулоара, които трябваше да траверсираме странично, точно когато в ниското зад нас се показаха и първите добичета. А те пъплеха по левия вариант. Има неща, които няма как да прецениш. Много бавно и с много зор подминахме проблематичните склонове, а след час те ни събраха с катърите. Нуждата от навигация поне вече отпадна и малко след превала видяхме мулетата да спускат снежния склон по гъз, спирайки с предни копита. Този ден стана доста дълъг и постоянно изникваха нови дилеми от най-различно естество. Едва след 12 часа бяхме на Бара Болдър с предварително напълнените от по-чиста река 4 литра вода, достатъчни ни и за вечерта и за утрото. Поради релефа, умората, потта и честите въпросителни не бях носил зимните очила постоянно. През нощта се появи характерното сълзене и болка. Често излизах от палатката да мия очи в студения поток, а първата падаща по небосклона звезда донесе същевременно и радост и болка. Но най-щастливата гледка се разкри на идния ден, когато от ниското приближи стадо. Загледахме се и постепенно стана ясно, че това не са крави, а якове и по някое дзо (кръстоска между як и говедо) - следователно бяхме в Тибет. След още час-два се откриха и типичните квадратни бели къщи с равни покриви от дебел слой земя и слама, малки изписани дървени прозорци и шарени вратички.

Село Мудх е едно от живописните села в Спити. Не е чудно, че крайната цел на маршрута ни бе завладяна от голяма израелска група и няколко по-малки индийски,

дошли тук от низините. Къщите са не повече от 20, но нито една не е запусната и място се намери за всички. Евреите спяха до късно, а през деня заедно готвеха, свиреха и пееха на дюшеци в трапезарията. Единствената ранобудна членка на кибуца се наместваше по развиделяване на покрива и изпълняваше йога ритуалите си. А докато простирала по същото време, Теди чула (може би даже усетила) и мощната, тържествена пръдня, ознаменуваща края на медитацията. Духовното и материалното се преплитат и допълват - ом мани падне хум. Дори само лаици - и ние можехме да се похвалим с подобни, жизнеутвърждаващи резултати. Наоколо има също манастир и самотен въжен мост, а от селото тръгва и пътеката за 10 дневния трек към долината Парвати. Но вече почти нямахме ни газ, ни време. Не намерих огромни разлики между Спити и Ладак или Занскар. Хората са същите тибетци, къщите им са почти сходни, дърветата тук са по-малко, но иначе селското стопанство отново не се различава. Спити е само доста по-миниатюрен; липсват и кашмирските мюсюлмани. Манастирите и храмовете са сравнително малко, но манастирът Кий примерно е 15 вековен старец и значимостта му е не по-малка от тази на Алчи, Ламаюру или Хемис. Мусонът вече бе стигнал Мумбай, но силата му почти никога не е достатъчна да прехвърли и до Спити или по на север, така че се радвахме на изключително приятно, сухо, топло и стабилно време. След Каза се спуснахме с обичайните индийски катаклизми към Манали, а само след ден бяхме и в Амритсар. Жегите станаха непоносими, но набързо пристигна така разхлаждащият всичко цар-дъждец, продължил с дни. Локвите му сигурно все още не са изсъхнали, а като най-голям феномен и за капак на пътуването ни, съвсем случайно и без помощта на модерните технологии, в Делхи отново срещнахме Пракаш – млад брамин, комуто подарихме едно от шалтетата си още в Манали. Теди му предложи да споделят обща чиния с паста, а той отказа с пояснението, че само преди стотина години било кощунство даже индиец (от мъжки пол) да наблюдава как се храни браминът. Беше весело с Пракаш, а той ни даде и единия от браминските си телефони, за да държим връзка, докато се опитвахме да напъплим Кутуб Минар без входен билет. Е... не ни се получи и вечерта Пракаш потегли с влак към Хайдерабад, а ние – с метро към летището. Там секюритото ми конфискува запалката, а аз най-нагло я счупих пред очите им. Кое то пък им създаде повод, да ме запишат за последен път в един от милиардите си индийски тефтери... за символичен край на пътуването.